

İlmihal Dini İle Kur'an Arasındaki Çelişkiler Kaynağa Dönüş Zorunluluğu

— muhammed-ridvan-kaya · 21 Mayıs 2026

Din, insanlık tarihinin en köklü kurumlarından biri olarak bireylerin ve toplumların hayatını anlamlandırma, ahlaki bir çerçeve oluşturma ve manevi bir yönelim kazanma ihtiyacına cevap verir. İslam dini de bu işlevi, temel kaynağı Kur'an-ı Kerim aracılığıyla yerine getirmeyi amaçlamıştır. Ne var ki tarihsel süreç içinde ortaya çıkan fıkhi birikimler, hadis literatürü ve ilmihal geleneği, zaman içinde Kur'an'ın lafzı ve ruhundan kopuk; kendi içinde tutarsız bir hukuki yapıya dönüşebilmektedir. Burada, geleneksel ilmihal anlayışının Kur'an ayetleriyle çeliştiği spesifik noktalara odaklanarak söz konusu tutarsızlıkları akli ve nakli bir perspektiften ele almaya çalışacağız.

1. Abdestsiz Kur'an'a Dokunmak Yasak, Okumak Serbest: Fıkhın Kendi İçindeki Paradoksu
Geleneksel ilmihal anlayışına göre abdestsiz bir kişinin Kur'an'a fiziksel olarak dokunması caiz değildir; bununla birlikte aynı kişinin abdestsiz olarak Kur'an'ı ezbere okuması ya da dijital bir ekrandan takip ederek okuması serbesttir. Bu hüküm, ilk bakışta kabul edilebilir görünse de beraberinde köklü bir mantık sorununu gündeme taşır. Eğer asıl olan Kur'an'ın kutsal mesajına duyulan saygıysa, bu saygı dokunma eylemine bağlanarak neden sınırlandırılmaktadır? Mesajın kutsallığı ile onu taşıyan fiziksel nesnenin kutsallığı arasındaki bu ayrım, bizzat Kur'an tarafından değil; büyük ölçüde sonradan uydurulan bir hukuki yorum geleneği tarafından çizilmiştir. Nitekim günümüzde Kur'an'ın milyonlarca kişi tarafından akıllı telefonlar, tabletler ve bilgisayarlar aracılığıyla okunduğu düşünüldüğünde, bu yasağın kapsamı iyice muğlaklaşmaktadır. Dijital ortamda abdestsiz Kur'an okuyan kişi ile basılı bir mushafı abdestsiz tutan kişi arasında kurulan fark, neye dayandırılmaktadır?

Kur'an'ın bu konudaki yegâne yönlendirmesi Nahl Suresi 98. ayette geçmektedir:

"Kur'an okuduğun zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın."

Dikkat çekici olan husus şudur: Bu ayet, okuma eyleminden önce yalnızca manevi bir hazırlık önermekte; hiçbir fiziksel temizlik şartı koşmamaktadır. Kur'an'ın kendi içinde, okunmadan önce abdest alınması gerektiğine dair açık ve bağlayıcı bir hüküm bulunmamaktadır. Öte yandan zaman zaman bu yasağa dayanak gösterilen Vakıa Suresi 79. ayet olan "Ona temiz olanlardan başkası dokunamaz" ifadesi dünyevi anlamda bir abdest şartı değildir. Buna rağmen bu ayetin fiziksel dokunma yasağına delil olarak kullanılması, tefsir geleneğinin ne denli özgürlükçü bir yoruma kapı açtığını göstermektedir.

2. Cünüp ve Hayızlı Kadınların Kur'an Okuması Yasağı: Bir İçsel Tutarsızlık

Geleneksel ilmihal kitaplarının üzerinde ısrarla durduğu bir diğer yasağı, cünüp olan bireylerin ve hayız gören kadınların Kur'an okumasının haram olduğudur. Ancak aynı kaynaklar, bu kişilerin dua niyetiyle Kur'an ayetleri okuyabileceğini de kabul etmektedir. İşte bu noktada, açık seçik bir mantık çöküşü yaşanmaktadır. Dua niyetiyle okunan bir ayet Kur'an'ın ayrılmaz bir parçasıdır. Ayet, okunuş niyetine göre nitelik değiştiren bir yapıya sahip değildir. Ayetin özü, içeriği ve kutsallığı sabit kalırken; onu dua olarak okuyan ile Kur'an olarak okuyan arasında kurulan bu fark, hangi ilkeye dayanmaktadır? Kur'an'a başvurulduğunda, hayız durumuna ilişkin Bakara Suresi 222. ayette şu ifadeler yer verildiği

görülmektedir:

"Ve sana adet görmeden soruyorlar. De: O ezadır, adet süresince kadınlardan uzaklaşın, rahatsızlıktan kurtuluncaya kadar yaklaşmayın. Rahatsızlıktan kurtuldukları zaman Allah'ın size emrettiği yerden onlara varın. Şüphesiz Allah, tevbe edenleri ve arınanları sever."

Bu ayette yalnızca cinsel ilişkiye dair bir yasak yer almaktadır. Namaz, Kur'an okuma ya da herhangi bir ibadet biçimine ilişkin hiçbir kısıtlama bu ayet bünyesinde mevcut değildir. Hayız konusunu doğrudan ele alan bu temel ayetin kapsamı, geleneksel yorumlarda sistematik biçimde genişletilerek hayatın birçok alanına yayılan yasaklar silsilesine dönüştürülmüştür. Bu durum, dinin kaynağının değil; zamanla kristalleşmiş kültürel ve toplumsal normların ilahiyat kisvesine büründürüldüğünün açık bir göstergesidir.

3. Hayızlı Kadının Namaz ve Oruç Tutması: Yasak ile Kaza Yükümlülüğünün Çelişkisi

Geleneksel ilmihal anlayışının en çarpıcı iç çelişkilerinden biri, hayızlı kadınların namaz ve oruç meselesinde kendini gösterir. Bu anlayışa göre söz konusu kadınların hayız döneminde namaz kılması ve oruç tutması haramdır. Bununla birlikte, oruçlar için kaza yükümlülüğü getirilirken namazlar için böyle bir zorunluluk öngörülmemektedir. Bu düzenleme, temel bir sorgulamayı beraberinde getirir: Eğer hayız döneminde oruç tutmak haram bir eylemse, bu eylemi sonradan kaza etmek neden farz olarak belirlenmektedir? Haram olan bir şeyin sonraki bir tarihte telafı zorunluluğuna dönüştürülmesi, İslam hukukunun genel mantığıyla çelişir niteliktedir; zira telafı yükümlülüğü kural olarak kaçırılan ya da özürle bırakılan eylemler için söz konusudur, haram olanlar için değil. Kur'an, Bakara Suresi 184. ayette orucu daha esnek bir çerçevede ele almaktadır:

"Sayılı günlerdir. Sizden kim hasta veya seferde idiye sayısınca başka günlerde tutar. Ve dayananların bir yoksulu doyuracak fidye vermesi gerekir. Kim gönülden hayır yaparsa o kendisi için hayırlıdır. Ve savm etmeniz eğer bilerseniz sizin için daha hayırlıdır."

Kur'an burada hastalık ve yolculuğu, orucu ertelemeye meşru zemin oluşturan durumlar olarak saymaktadır. Hayız ise bu kategorilerden hiçbirine tam anlamıyla dahil değildir; ne bir hastalıktır ne de bir yolculuktur. Kur'an'da hayız gerekçesiyle ibadetlere getirilmiş özel bir yasak ya da sonraki dönemlere erteleme hükmü bulunmamaktadır. Tüm bu düzenlemeler, Kur'an sonrası dönemin fıkhi yorumlarından neşet etmiş ve zamanla sanki vahyin kendisinden geliyormuş gibi bir meşruiyet zeminine oturtulmuştur. Halk arasındaysa bazen hayız hastalık olarak algılanmaktadır. Ancak hayız kadının hasta değil aksine sağlıklı olup rahatsızlığı olduğunu gösterir. Hastalık ile rahatsızlık aynı anlama gelmez. Rahatsızlık geçici sıkıntı, ağrı veya huzursuzluk durumudur Her zaman bir "bozukluk" anlamına gelmez. Hayızda görülen karın ağrısı, halsizlik, duygu değişimleri birer rahatsızlıktır. Hastalık vücudun normal düzeninin bozulmasıdır. Tedavi gerektiren patolojik bir durumdur. Hayızda ise tam tersi vardır:

- Vücut normal işleyişini aynen sürdürür.
- Her ay düzenli bir biyolojik döngü gerçekleşir.

Yani hayız kadın vücudunun üreme sistemiyle ilgili tamamen doğal ve düzenli bir biyolojik sürecidir.

Rahim her ay gebelik için hazırlanır; gebelik oluşmazsa bu hazırlanan iç tabaka vücuttan kanama yoluyla atılır. Buna hayız denir.

4. Hayızlı Kadının Mescide Girişinin Yasaklanması

Geleneksel ilmihal kuralları çerçevesinde hayızlı bir kadının mescide girmesi yasakken, aynı kadının dışarıda serbestçe dolaşması, park ve alışveriş merkezlerine girmesi, günlük yaşamını eksiksiz sürdürmesi herhangi bir kısıtlamaya tabi tutulmamaktadır. Bu ayırım, mescit ile diğer mekanlar arasında nasıl bir farklılık bulunduğu sorusunu gündeme taşımaktadır. Eğer yeryüzünün bütünü ibadet mekânı olarak kabul edilmişse; hayızlı bir kadının sokaklarda, çarşıda, bahçede serbestçe bulunabilmesi, ancak mescide girememesi, bu anlayışla nasıl örtüştürülecektir? Buradaki ayırım, mekânın fiziksel niteliğinden mi, yoksa toplumsal alışkanlıklardan mı kaynaklanmaktadır? Kur'an bu konuda herhangi bir yasak içermemektedir. Allah'ın ibadet mekânlarına erişim konusunda kadın ve erkek arasında bir ayırım gözetildiğine dair Kur'an'da açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bu yasak da büyük ölçüde sonraki dönem fıkıh eserlerinde şekillenmiş ve Kur'an'ın bu konuda suskunluğundan beslenerek genel bir hüküm haline getirilmiştir.

5. Geleneksel Yorumun Sınırları ve Kaynağa Dönüş Zorunluluğu

Yukarıda incelenen dört mesele, yüzeysel detaylar gibi görünse de aslında daha derin bir epistemolojik sorunu işaret etmektedir: Dinin kaynağı nedir ve bu kaynağa ne ölçüde sadık kalınmaktadır? İslam tarihinin ilk dönemlerinde ortaya çıkan fıkıh ekolleri, içinde buldukları toplumsal ve kültürel koşulların izini taşımaktaydı. Bu ekoller, dönemin ihtiyaçlarına yanıt verme kaygısıyla büyük ölçüde örfe, sosyal normlara ve dönemin tıbbi anlayışına dayanan hükümler geliştirmiştir. Kadın bedeni, hayız, cünüplük ve temizlik gibi konularda ortaya konulan pek çok hüküm, antik dönemin kirlilik ve saflık anlayışlarından beslenmiştir; bu anlayışların Kur'an'daki karşılığı ise son derece sınırlıdır. Sorun, bu hükümlerin tarihsel ve kültürel bağlamından koparılarak Kur'an'ın kendisine dayandırılan evrensel kurallar olarak sunulmasında yatmaktadır. Bu süreç, Kur'an'ın koyduğu sınırları aşan bir dini otoritenin oluşmasına zemin hazırlamış ve zamanla Kur'an ile bu yorumlar arasındaki mesafenin görünmez hale gelmesine yol açmıştır. Kur'an bu konuda Zuhruf Suresi 43. ayette belirgin bir uyarıda bulunmaktadır:

"Sana vahyedileni sımsıkı tut; şüphesiz sen doğru yol üzerindesin."

Bu ayet, anlam yüklenmesi gereken herhangi bir uzantı değil; vahyin kendi bütünlüğüne duyulan güvenin bir ifadesidir.